

คุณค่า ความสำคัญ และเอกลักษณ์ของแหล่งประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่ศึกษาหลัก ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ มุกดาหาร

จากการศึกษาพัฒนาการของแหล่งประวัติศาสตร์ในอดีต รวมทั้งการศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษาหลักในปัจจุบันได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร และการวิเคราะห์ประเภทและการกระจายตัวของแหล่งประวัติศาสตร์ในบทที่ผ่านมาแล้วนั้น บทนี้เป็นการประเมินคุณค่าความสำคัญและเอกลักษณ์ของแหล่งประวัติศาสตร์ โดยผู้ทำศึกษานำหลักการในการประเมินคุณค่าและเอกลักษณ์ เพื่อหาสถานที่ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์แหล่งประวัติศาสตร์ในบทต่อไป

5.1 ความสำคัญของพื้นที่ศึกษา

แผ่นดินอีสานมีคนอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์อาจมีอายุถึงหมื่นปีซึ่งสันนิษฐานได้จาก การขุดค้นและการศึกษาทางโบราณคดี เช่น เครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับประดับด้วยโลหะประเภทสำริดและเหล็ก โดยที่มนุษย์ในยุคแรก ๆ เป็นสังคมล่าสัตว์หรือสังคมก่อนเกษตรกรรม มนุษย์ในรุ่นหลัง ๆ ต่อมาได้พัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ในสภาพการณ์ต่างๆ พร้อมทั้งมีการพัฒนามาเป็นสังคมเกษตรกรรมในอีสาน และพัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นสังคมเมืองในที่สุด และมีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นการศึกษาประวัติความสำคัญของแต่ละชุมชนต้องอาศัยหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเป็นสำคัญ หลักฐานดังกล่าวจะเป็นเครื่องชี้แนะให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และวิถีการดำเนินชีวิตของคนที่เคยตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้

5.2 เอกลักษณ์ของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษาหลัก

แหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษาหลัก สามารถแยกออก ดังนี้

1. เอกลักษณ์ทางกายภาพและรูปลักษณ์ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ รูปแบบสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์รอบนอกแหล่งประวัติศาสตร์ด้านภูมิทัศน์ชุมชน
2. เอกลักษณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ ลักษณะกิจกรรมและหน้าที่

5.2.1 เอกลักษณะทางกายภาพและรูปลักษณะของแหล่งประวัติศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์¹ ที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษาหลัก การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย การรวมกลุ่มที่อยู่หรือการสร้างแหล่งเคารพ

มีบริเวณที่เป็นแหล่งทรัพยากร จากการศึกษาทางด้านทรัพยากรธรณี พบว่า บริเวณที่ตั้งของเมืองโบราณและชุมชนโบราณ เป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญคือ เหล็ก หินทราย เปลือก เป็นต้น ส่วนบริเวณของเมืองโบราณดงเมืองแถม เมืองโบราณเมืองชัยวาน จะเป็นแหล่งทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ และชุมชนโบราณบ้านเมืองเก่า

บริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ จากการศึกษาพบว่า บริเวณที่พบ เมืองโบราณหรือชุมชนโบราณมากที่สุดคือ บริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ชี บริเวณจังหวัด กาศิรินทร์และบริเวณด้านตอนเหนือของจังหวัดขอนแก่นที่มีแหล่งน้ำใหญ่ เมืองเหล่านั้นจะเป็น แหล่งสำคัญทางด้านเกษตรกรรม และมีเมืองบางเมืองที่มีสภาพของการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน เมืองดังกล่าว ได้แก่ เมืองฟ้าแดดสงยางเมื่อในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มากเป็น เมืองขนาดใหญ่ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองโบราณดงเมืองแถม เมืองโบราณชัยวาน เมืองโบราณ บ้านเมืองเพี้ย ในจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น แต่เมืองเหล่านี้ถูกทิ้งร้างมาเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน

บริเวณที่ติดกับเส้นทางคมนาคม (Linear Situation) จากการศึกษาพบว่า ที่ตั้ง ของเมืองโบราณในลักษณะนี้จะเป็นเมืองชุมทางการค้าหรือเมืองพักระหว่างทาง เช่น เมืองโบราณ โนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เมืองโบราณนครจำปาศรี จังหวัดมหาสารคาม เมืองฟ้า แดดสงยาง ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ชุมชนบ้านเมืองเพี้ย ชุมชนบ้านดงเมืองเห็น ตามประวัติศาสตร์ กล่าวว่าเป็นชุมทางคมนาคมแห่งหนึ่งของเมืองลาว มายังขอนแก่นในการอพยพเข้ามาของชนก ลุ่มต่างๆ ก่อนที่จะเดินทางต่อไปยังเมืองโคราช และเป็นศูนย์ติดต่อเมืองโบราณต่างๆในจังหวัด มหาสารคามและขอนแก่น

2. สภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์รอบนอกแหล่งประวัติศาสตร์

แหล่งประวัติศาสตร์มีทุ่งนา หรือพื้นที่โล่งว่างเป็นภูมิทัศน์รอบนอก จากการศึกษาพบว่า มักเป็นประเภทแหล่งประวัติศาสตร์หรือ ปราสาทหิน ธาตุ หรือ แหล่งโบราณคดีซึ่งเดิมอาจเคย เป็นพื้นที่เมืองหรือชุมชนโบราณแต่ได้ล่มสลายไป เช่น เจดีย์ธาตุ ภูบ้านภู ศาลานางขาว ภูน้อย รวมทั้งมีลักษณะเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่นเมืองเชียงโสมที่ส่วน อยู่ใต้พื้นน้ำบริเวณท้ายเขื่อน ลำปาว¹

¹ การประมวลผลและสัมภาษณ์ คุณพิมพ์นารา กิตโชติประเสริฐ เจ้าหน้าที่สำนักศิลปากรที่10, 23 เมษายน 2551.

แหล่งประวัติศาสตร์เกาะกับชุมชน สภาพแวดล้อมถูกปิดล้อมด้วยชุมชนเก่าแก่และยังคงมีชีวิตเป็นอยู่เรียบง่าย เช่น เมืองฟ้าแดดสงยาง เมืองจัมปาศรี และในลักษณะที่เป็นชุมชนขยาย และกลายเป็นสังคมเมือง ทำให้แหล่งประวัติศาสตร์แทรกอยู่ในพื้นที่เมือง มีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับแหล่งประวัติศาสตร์ เช่น วัดศรีมงคลใต้ วัดศรีมณฑา และภูมิทัศน์รอบนอกชุมชนที่ทำลายแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญในพื้นที่เมือง เช่น เมืองคันธารวิสัย อ.กันทรวิสัยในปัจจุบัน

3. ลักษณะ,รูปแบบแหล่งประวัติศาสตร์

ประเภทอนุสรณ์

วัด วัดเป็นเสมือนศูนย์รวมศิลปะวิทยาการสมัยต่างๆและรวมกิจกรรม วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนในสังคม จากการทำการศึกษ แบ่งตามประเภทของศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ผังบริเวณ และสภาพแวดล้อม ได้ 2 ประเภท คือ

(1) **วัดพระธาตุ** หมายถึง วัดที่เน้นให้ความสำคัญถึงองค์เจดีย์ ปุชนิยมสถานเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในท้องถิ่น เช่น วัดพระธาตุขามแก่น จังหวัดขอนแก่น วัดยอดแก้วศรีวิชัย

(2) **วัดพื้นบ้าน** หมายถึง วัดที่มีสิมหรือโบสถ์พื้นบ้านของภาคอีสาน มีลักษณะที่แตกต่างไปจากโบสถ์ที่อื่น เช่น วัดป่าไร่ วัดนราราม วัดกลางโคกคือ เป็นต้น

4. ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม

พระธาตุ (พระเจดีย์) เป็นปุชนิยมวัตถุที่นิยมสร้างในดินแดนแถบอีสานมาเป็นเวลานาน มีรูปทรงแตกต่างกับเจดีย์หรือพระธาตุภูมิภาคอื่นๆ เนื่องจากได้รับอิทธิพลของแต่ละยุคสมัย มีวิวัฒนาการทางรูปทรงและลายประดับรวมทั้งวัสดุก่อสร้าง พระธาตุ(พระเจดีย์)ในภาคอีสานมีรูปทรงแปลกจากภาคอื่นๆเนื่องจากได้รับอิทธิพลในแต่ละสมัยซึ่งมีรูปแบบและลายประดับตกแต่งสืบต่อกันมานาน

สิม เป็นแบบอย่างโบสถ์เก่าแก่ของภาคอีสาน สร้างสิมเพื่อทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ เพราะมีความเคารพนับถือของพระพุทธศาสนามากขึ้น สิมมีขนาดค่อนข้างเล็กแล้วแต่ขนาดของชุมชน และโบสถ์ในภูมิภาคอื่นๆพบว่ามีความเล็กมากเพื่อประโยชน์ใช้สอยในการประกอบพิธีกรรมของพระภิกษุสงฆ์ประมาณ 6-10 รูปเท่านั้น แสดงถึงความเรียบง่ายและสมถะ ทำทางเข้าเฉพาะด้านหน้าซึ่งจะเป็นทิศตะวันออกด้านเดียว มีลักษณะหนักแน่นและบึกบึน สิมมี 2 รูปแบบ คือ สิมโปร่งและสิมทึบ สิมโปร่งคือ สิมที่มีผนังทึบด้านหลังองค์พระประธานอีก 3 ด้าน ทำแนวเตี้ยๆลดหลั่นกัน ส่วนสิมทึบ คือ อาคารที่มีผนังทึบทั้ง 4 ด้าน สิมทึบนิยมตกแต่งมากกว่าสิมโปร่ง

โดยเฉพาะคันทวยแกะสลักประดับตุงตามนิยมทำประดับนาค และนิยมทำลวดลายนาคมีแผ่นไม้แกะสลักประดับไว้ด้านหน้าบริเวณใต้จั่ว เรียกว่า “ฮ้างเผ็ง” ส่วนหลังคามักเป็นจั่วลดหลั่น ส่วนหลังพบว่ามิจิตรกรรมฝาผนังหรือเรียกว่า “ฮุบแต้ม” เป็นจิตรกรรมที่แปลกกว่าที่อื่น แสดงให้เห็นถึงสังคม วัฒนธรรม คติ ความเป็นอยู่ประวัติศาสตร์ในยุคสมัยนั้นๆ หรือเขียนเกี่ยวกับชาดกพระเวสสันดร สินไซ ราหูอมจันทร์ นาค ครุฑ ซึ่งเป็นจิตรกรรมที่นิยมใช้สีวรรณะเย็น มักเป็นเรื่องพระรามชาดก รามเกียรติ์ ปราภฏการณ์ธรรมชาติ ส่วนมากเป็นช่างพื้นถิ่น

จารึก จารึกที่พบในพื้นที่มีทั้งแบบใบเสมากับจารึกพระดินเผา ใบเสมามีเสมานินทรายจารึกอักษรปัลลวะ เสมารอยสลักเป็นรูปกลีบบัว กลีบเดียว สองกลีบ สี่กลีบ มีขนาดเล็กขนาดใหญ่เล่าเรื่องราวของพุทธศาสนา

ธรรมาสน์ เป็นสิ่งประดิษฐ์สวยงาม เพราะธรรมาสน์เป็นที่แสดงธรรมถือว่าเป็นที่เคารพสักการะของหมู่บ้านต้องสร้างให้สวยงามและหรูหราที่สุด ธรรมาสน์มักสร้างเป็นปราสาท มีบันไดขึ้นมีประตูและหน้าต่าง เวลาพระเทศน์จะมองไม่เห็นหรือเห็นเฉพาะส่วนศรีษะเท่านั้น ได้ยินแต่เสียงที่เล็ดลอดออกมา เช่น ธรรมาสน์วัดขามแก่น ธรรมาสน์วัดพิจิตรสังฆาราม

หอแจก มักทำด้วยไม้ หลังคาทรงสูงลดชั้น มีแป้นมุง ใจงเป็นไม้แกะสลัก เสาใช้ไม้เหล็ยมมีผนัง 1 ด้าน ผนังโล่ง 3 ด้าน เป็นสถานที่ทำพิธีการของสงฆ์และเพื่อประกอบประเพณีฮีต 12 ของวัดที่ทำทุกเดือน เช่น หอแจกวัดแจ้งใหญ่ หอแจกวัดศรีสำราญ หอแจกวัดป่ากุ่มแก้ว เป็นต้น

ภาพเขียนสีถ้ำ ภาพเขียนสีผนังถ้ำเป็นภาพเขียนยุคก่อนประวัติศาสตร์ มักเป็นการเขียนด้วยสีแดงคล้ายน้ำหมาก ภาพคน 23 ภาพมือ 9 ภาพ ภาพอาวุธ หัวลูกศร ฝ่ามือ ตีนแดง เรขาคณิต เส้นโค้ง เส้นฟันปลา ลายเส้น ทำแบบฟัน ซึ่งภาพเป็นธรรมชาติคือ คนสัตว์ มือสิ่งของและสัญลักษณ์ มักทำเป็นลายเส้นรูปทรงเรขาคณิต ใช้เทคนิคลงสีแบบทึบและแบบลายเส้นในการสื่อความหมาย เช่น ถ้ำฝ่ามือ ถ้ำผาคันธง ถ้ำฝ่ามือ ถ้ำคนนอน จังหวัดหวัดขอนแก่น

ประเภทกลุ่มสิ่งก่อสร้างแหล่งประวัติศาสตร์ประเภทกลุ่มอาคาร

ได้แก่ เมืองโบราณ ชุมชนโบราณ และแหล่งโบราณคดี

(1) **เมืองโบราณ** เอกลักษณ์ของเมืองโบราณและชุมชนโบราณ คือ สันฐานเนินรูปวงรี มีร่องรอยคูน้ำคันดิน พบเศษภาชนะดินเผากระจายทั่วไป เศษภาชนะดินเผาที่พบมีทั้งแบบเนื้อหยาบ ลายเชือกทาบ และเศษภาชนะดินเผาเคลือบน้ำโคลนสีแดง สันนิษฐานว่าเมืองโบราณแห่งนี้มีการอยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายสืบเนื่องมา จากนั้นก็มีการพัฒนาจนถึงสมัยทวารวดีและขยายชุมชนกลายเป็นเมืองเมืองขนาดใหญ่ ภายในเมืองมักพบใบเสมาและจารึก

(2) **ชุมชนโบราณ** เป็นเนินดินรูปกลมรี พบร่องรอยคูน้ำคันดินโดยรอบ พบเศษภาชนะดินเนื้อหยาบ ลูกกลิ้งดินเผา เป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณที่คงอยู่ต่อเนื่องถึงสมัยทวารวดี

คูเมืองมีประโยชน์ หลายๆด้าน ได้แก่ เป็นแนวป้องกันกีดขวางผู้รุกราน เป็นทางระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม นำดินที่ขุดคูเมืองมาถมให้เมืองสูงขึ้น กำหนดขอบเขตศาสนสถาน และใช้เก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

แหล่งประวัติศาสตร์ประเภทแหล่งโบราณคดี

จากการสำรวจทางโบราณคดีพบว่าภาคอีสานจะมีแหล่งโบราณคดีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ศึกษาพบเครื่องใช้เครื่องมือ เศษภาชนะดินเผาลายเขียนสี ตระก้นแร่เหล็ก แหล่งเกลือ แหล่งเตาเผา และยังคงค้นพบ กลองมโหระทึก วัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์ เป็นกลองสำริด (ทองแดงผสมตะกั่วและดีบุก) ที่จังหวัดมุกดาหาร

แหล่งประวัติศาสตร์ประเภทซากดึกดำบรรพ์

ซากไดโนเสาร์ หรือ ฟอสซิลไดโนเสาร์ ค้นพบว่าเป็นชนิดกินพืชและกินเนื้อ ค้นพบในพื้นที่ศึกษาหลักเป็นจำนวนมากและเป็นแหล่งใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่บริเวณภูเวียง และภูคุ้มข้าว จังหวัดกาฬสินธุ์

5.2.2 เอกลักษณะสังคมและเศรษฐกิจ

ความเชื่อค่านิยมเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์

ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณี

(1) การบะ หรือการบนบาน การบะเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งเกิดจากการที่ผู้คนในชุมชนที่มีแหล่งประวัตินั้นต้องการขอความช่วยเหลือ เช่น ป่วยไข้ ต้องเดินทางไกล หรือสิ่งของสูญหาย ผู้ที่ไปบะจะต้องมีดอกไม้ธูปเทียนเพื่อไปจุดตามสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเชื่อถือ หากสำเร็จแล้วจะนำสิ่งของมาถวายเป็นการแก้บะ นับเป็นความเชื่อที่อยู่ในสังคมของคนอีสานในพื้นที่ศึกษาหลัก มีความเชื่อว่าเทวดาสังค์ดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่จะช่วยเหลือ ส่งผลให้เกิดการทวงแค้นและเคารพนับถือพื้นที่แหล่งประวัตินั้น เช่น พระธาตุนาดูน เมืองโบราณจัมปาศรี พระธาตุยาคู เมืองฟ้าแดดสงยาง พระพุทธมิ่งเมือง เมืองคันธารราชบุรี พระธาตุขามแก่น วัดเจตยภูมิ เป็นต้น

(2) การบวงสรวง การบวงสรวงเจ้าปู่ บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในแหล่งประวัตินั้นเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งตั้งแต่สมัยโบราณในการตั้งถิ่นฐาน การเลือกพื้นที่ทำมาหากินและรวมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อให้มีจุดยึดเหนี่ยวมีสิ่งนับถือและยึดปฏิบัติเพื่อความเป็นสิริมงคลกับชุมชนและผู้คนให้อยู่กันอย่างผาสุกชาวอีสานในพื้นที่ศึกษาหลักยังคงยึดถือพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ที่กลายมาเป็นประเพณีหนึ่งที่ทำทุกปีเพื่อเป็นการบวงสรวงโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้แหล่งประวัตินั้นเป็นที่เคารพของคนทั่วไป เป็นการเคารพสถานที่ที่ให้ที่อยู่อาศัยทำกินและเพื่อเป็นการสร้างจิตใจให้ผ่องใสไม่เศร้าหมอง และประโยชน์ที่ได้ทางอ้อม คือ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ในการทำพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมีการฟ้อนรำ มีการแสดงมหรสพหรือภาษาอีสานเรียกว่า “ การงัน ” ที่ให้ความสนุกสนานรื่นเริงพร้อมทั้งมีการทำบุญเลี้ยงพระ พร้อมทั้งบายศรีและเครื่อง

เช่น ได้แก่ น้ำหอม ฐูป เทียน เหล้าโรง ไก่ต้ม ข้าวดำ ข้าวแดง บุหรี่ เป็นต้น ซึ่งก่อนที่จะจัดงานประจำปีชุมชนและหน่วยงานรัฐจะมีการพัฒนาบูรณะแหล่งประวัติศาสตร์เพื่อเตรียมพร้อมในการประกอบพิธีกรรม เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะเป็นวันรวมเทพยดา และภูตผีที่นับถือ การบวงสรวงแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษาหลักถือเป็นงานระดับจังหวัดหรือระดับภูมิภาคที่มีชื่อเสียง ได้แก่ งานสงฆ์น้ำกุ่มสันตโรตม์ งานไหว้ธาตุนาคูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งจัด 10 วัน 10 คืน ,งานบวงสรวงพระธาตุยาคูและดอนนางแอเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ,งานเสียดายสองนางเลี้ยงผี ที่วัดศรีมงคลใต้ จังหวัดมุกดาหาร เป็นประเพณีที่ทำกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นพิธีกรรมชาวลาวได้ทำร่วมกันมาโดยตลอดข้ามฝั่งมาเพื่อบวงสรวง เป็นต้น

(3) ประเพณีฮีต 12

แหล่งประวัติศาสตร์ประเภท อนุสรณ์ (วัด) ยังคงมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจให้กับสงฆ์และฆราวาส เป็นสถานที่ทำบุญตามทำทานตามประเพณีท้องถิ่น โดยวัดในพื้นที่ศึกษาหลัก ได้แก่ วัดพระธาตุและวัดพื้นบ้านต่างมีระดับของความสำคัญในชุมชนไม่เท่ากัน แต่ทุกวัดในพื้นที่ศึกษามีบทบาทในการเป็นสถานที่จัดประเพณีของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกันทั้ง 12 เดือน เพราะคนอีสานเน้นประเพณีความเชื่อด้านพุทธศาสนา ประเพณีทำให้ชาวบ้านในชุมชนในจังหวัดได้มาทำบุญร่วมกันและได้ใกล้ชิดกับวัดมากขึ้น ลักษณะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแหล่งประวัติศาสตร์ประเภทวัด คือ ประเพณีฮีตสิบสองหรือประเพณีสิบสองเดือน เป็นเอกลักษณ์ทุกชุมชนในภาคอีสานและในพื้นที่ศึกษาที่ทำร่วมกันและปฏิบัติมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทุก 12 เดือน

(4) แหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว

ปัจจุบันแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ศึกษามีบทบาทสำคัญต่อสังคมอย่างกว้างขวาง โดยมีได้เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่เป็นเพียงซากอารยธรรมเพียงอย่างเดียวแต่บทบาทที่พบพื้นที่ศึกษามีเอกลักษณ์เพิ่มมากขึ้นคือ แหล่งประวัติศาสตร์ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนและเพิ่มองค์ความรู้ให้แก่สังคมจากการที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีความเก่าแก่และรุ่งเรืองในอดีตรวมทั้งแหล่งประวัติศาสตร์ที่พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด เช่น การพัฒนาแหล่งประวัติศาสตร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ซากไดโนเสาร์ภูเวียง อุทยานแห่งชาติภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ,พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มสิมอีสานและภาพจิตรกรรมฝาผนัง จังหวัดขอนแก่น ,ถ้ำผาแต้ม ถ้ำผามือแดง ภูอ่างบัว จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น และประเภทของแหล่งประวัติศาสตร์เป็นแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานเมืองจัมปาครี จังหวัดมหาสารคาม ,กลุ่มบ้านอีสาน พระธาตุนาคูน , กลุ่มวัดริมแม่น้ำโขงกับอิทธิพลประเทศเพื่อนบ้าน จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น

5.3 การประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณค่าของแหล่งประวัติศาสตร์ทำให้เห็นถึงแนวทางในการที่จะประเมินคุณค่าแหล่งประวัติศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน โดย การศึกษานี้ทำการประเมินจากการ Focus group เจ้าหน้าที่สำนักศิลปากร ที่ 9, 10 และ 11 เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญและสำรวจแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการประเมินคุณค่าและความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ ได้ทำการแบ่งพื้นที่ในแต่ละจังหวัดซึ่งเป็นความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่แต่ละสำนัก โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินตามประเภทของแหล่งประวัติศาสตร์ ซึ่งมีข้อจำกัดในการประเมิน ดังนี้

1. การจัดลำดับความสำคัญโบราณสถาน เป็นเกณฑ์ของสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร พ.ศ.2546 ซึ่งสร้างเกณฑ์และวิธีการพิจารณาเพื่อให้มีแนวทางเดียวกันในทุกพื้นที่
2. การพิจารณาลำดับความสำคัญของแหล่งโบราณสถานเป็นเกณฑ์ที่อาจเกิดความผิดพลาดของผลที่ได้รับจากการพิจารณา เนื่องจากเกิดจากการประเมินด้วยความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความเห็นส่วนบุคคล

ในการประเมินคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจ จากแหล่งประวัติศาสตร์ทั้งหมดที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาหลัก 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์และมุกดาหาร ซึ่งมีแหล่งประวัติศาสตร์อยู่หลากหลาย ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ได้ใช้เกณฑ์การประเมินคุณค่าแหล่งประวัติศาสตร์ตามแบบฟอร์มของกรมศิลปากร เพื่อประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ และจัดลำดับความสำคัญโบราณสถานรวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โดยมีเกณฑ์การจัดคุณค่าดังต่อไปนี้

1. แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าระดับชาติ มีค่าคะแนนตั้งแต่ 4 คะแนนขึ้นไป แสดงถึงการมีคุณค่ามาก
2. แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าในระดับภาค มีค่าคะแนนระหว่าง 3.00-3.99 คะแนน ถือว่าเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ แสดงถึงการมีคุณค่ามาก
3. แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าในระดับจังหวัด มีค่าคะแนนระหว่าง 2.00-2.99 คะแนน ถือว่าเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม แสดงถึงการมีคุณค่าในระดับปานกลาง
4. แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าในระดับชุมชน มีค่าคะแนนระหว่าง 1.00-1.99 คะแนน เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพวกอาคาร สถานที่ ต่าง ๆ แสดงถึงการมีค่าน้อย

อย่างไรก็ตามในการประเมินคุณค่าและความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนี้จากที่กล่าวมาแล้วว่าได้ใช้รูปแบบของการประเมินจากกรมศิลปากรที่คิด

ค่าคะแนนออกมาเป็นค่าเฉลี่ยเพื่อพิจารณาว่าแหล่งประวัติศาสตร์นั้นๆ มีคุณค่าในระดับมาก ปานกลาง น้อย เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสม

สำหรับวิธีการหรือแนวทางในการพิจารณาเพื่อหาคุณค่าและความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์นี้ สามารถอธิบายในแต่ละขั้นตอนได้ดังนี้

5.3.1 กำหนดเกณฑ์การพิจารณาเพื่อจัดลำดับคุณค่าของโบราณสถานและแหล่งประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ตามแต่ละประเภทของแหล่งประวัติศาสตร์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้คือ

1. เกณฑ์การพิจารณาแหล่งประวัติศาสตร์ประเภท "เมืองโบราณ" มีเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- (1) คุณค่าทางสุนทรียภาพ
 - (ก) ความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่
 - (ข) ผังของย่านชุมชนและเมืองประวัติศาสตร์
 - (ค) สถาปัตยกรรม
 - (ง) ศิลปกรรม
- (2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - (ก) ประวัติศาสตร์
 - (ข) ประวัติศาสตร์ศิลปสถาปัตยกรรม
 - (ค) ประวัติศาสตร์ของชุมชน
 - (ง) ความสมบูรณ์และชัดเจนของหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - (จ) อายุสมัย
- (3) คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา
 - (ก) ความเป็นของแท้ดั้งเดิม
 - (ข) ความหายาก
 - (ค) การสื่อความหมายให้เข้าใจได้
 - (ง) การเป็นตัวแทน
- (4) คุณค่าทางสังคม
 - (ก) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
 - (ข) ความเป็นที่ยอมรับ
 - (ค) ความสืบเนื่องของการใช้สอย

2. เกณฑ์การพิจารณาแหล่งประวัติศาสตร์ประเภท "แหล่งโบราณคดี" มีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(1) คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาจากหลักฐานพบเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี

- (ก) การเป็นตัวแทน
- (ข) ความหายาก
- (ค) ความหนาแน่นของหลักฐาน
- (ง) ความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม
- (จ) ความหลากหลายของหลักฐาน
- (ฉ) อายุสมัย

(2) คุณค่าทางสังคม

- (ก) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
- (ข) ความเป็นที่ยอมรับ

3. เกณฑ์การพิจารณาแหล่งประวัติศาสตร์ประเภท "วัด ภู เจดีย์ ปรากฏ" มีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(1) คุณค่าทางสุนทรียภาพ

- (ก) ศิลปกรรม
- (ข) สถาปัตยกรรม
- (ค) ประวัติศาสตร์
- (ง) ประวัติศาสตร์ศิลปะสถาปัตยกรรม
- (จ) ประวัติการก่อสร้างและบูรณะ
- (ฉ) ความเป็นหลักฐานทางโบราณคดี
- (ช) อายุสมัย

(2) คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา

- (ก) ความเป็นของแท้ดั้งเดิม
- (ข) ความหายาก
- (ค) การสื่อความหมายให้เข้าใจได้
- (ง) การเป็นตัวแทน

(3) คุณค่าทางสังคม

- (ก) ความผูกพันต่อท้องถิ่น
- (ข) ความเป็นที่ยอมรับ

4. เกณฑ์การพิจารณาแหล่งประวัติศาสตร์ประเภท "ถ้า ภาพเขียนสี" มีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

(1) คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษาจากหลักฐานพบเชิงโบราณคดีและประวัติศาสตร์

- (ก) การเป็นตัวแทน
- (ข) ความหายาก
- (ค) ความหนาแน่นของหลักฐาน
- (ง) การสื่อความหมายของข้อมูลที่ได้จากศิลปะถ้ำ
- (จ) อายุสมัย

(2) คุณค่าทางสุนทรียภาพ

- (ก) ศิลปกรรม
- (ข) แหล่งที่ตั้ง

(3) คุณค่าทางสังคม

- (ก) ความผูกพันต่อท้องถิ่นการเป็นตัวแทน
- (ข) ความเป็นที่ยอมรับ

จากเกณฑ์การพิจารณาแหล่งประวัติศาสตร์แต่ละประเภทจะเห็นได้ว่า เกณฑ์ส่วนใหญ่เป็นไปในทางเดียวกัน แต่ต่างกันที่การให้ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์กับเกณฑ์นั้น ๆ ว่าเหมาะสมกันมากน้อยเพียงใดกับแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่นั้น ๆ

5.3.2 นำเกณฑ์ที่พิจารณาว่าสอดคล้องและเหมาะสมกับแหล่งประวัติศาสตร์แล้วมาให้ค่าคะแนนโดยพิจารณาการให้คะแนน (เป็นคะแนนดิบ) จากการจัดลำดับความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์

5.3.3 นำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย โดยการกำหนดค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละเกณฑ์ และเมื่อได้ค่าถ่วงน้ำหนักแล้วก็เอามาคูณกับค่าคะแนนดิบ เพื่อให้ได้ค่าเฉลี่ยของแต่ละเกณฑ์ออกมา แล้วนำผลรวมของค่าคะแนนเฉลี่ยที่ได้ไปหารกับผลรวมของค่าคะแนนดิบ จะทำให้เกิดค่าคะแนนเฉลี่ยของแหล่งประวัติศาสตร์ประเภทนั้น ๆ และนำไปเทียบกับค่าคะแนนตามเกณฑ์การพิจารณาเพื่อจัดลำดับกลุ่มแหล่งประวัติศาสตร์ให้เห็นว่าแหล่งประวัติศาสตร์นั้น ๆ มีความสำคัญมากปานกลาง หรือน้อย เพื่อสามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางพัฒนาหรือแก้ไขต่อไปได้

ตัวอย่าง : ตารางแสดงเกณฑ์การพิจารณาเพื่อจัดลำดับคุณค่าของแหล่งประวัติศาสตร์

เกณฑ์การพิจารณา		คะแนนดิบ 1	น้ำหนัก 2	คะแนน (3)=(1)x(2)
คุณค่าทางสุนทรีย์ภาพ	ศิลปกรรม			
	สถาปัตยกรรม			
คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี	ประวัติศาสตร์			
	ประวัติศาสตร์ศิลปสถาปัตยกรรม			
	ประวัติการก่อสร้างและบูรณะ			
	ความเป็นหลักฐานทางโบราณคดี			
	อายุสมัย			
คุณค่าทางวิทยาการและการศึกษา	ความเป็นของแท้ดั้งเดิม			
	วัสดุ			
	เทคโนโลยี/ฝีมือช่าง			
	รูปแบบศิลปกรรม/สถาปัตยกรรมที่ดั้ง			
	ความหายาก			
	การสื่อความหมายให้เข้าใจได้			
	การเป็นตัวแทน			
	ความผูกพันต่อท้องถิ่น			
คุณค่าทางสังคม	ความเป็นที่ยอมรับ			
	รวม		SUM(2)	SUM(3)

คะแนนเฉลี่ย

SUM(3)/SUM(2)

อันดับ

จากการดำเนินการเพื่อหาคุณค่าของแหล่งประวัติศาสตร์ตามวิธีการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า แหล่งประวัติศาสตร์ใน 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์และมุกดาหารนั้นมีแหล่งประวัติศาสตร์ที่หลากหลายและกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ ซึ่งแต่ละแหล่งก็มีความสำคัญและคุณค่าที่มากน้อยแตกต่างกันออกไป จึงส่งผลให้ค่าคะแนนของแหล่งประวัตินั้นมีความแตกต่างกัน จากการศึกษาเกณฑ์การจัดกลุ่มแหล่งประวัติศาสตร์จากสำนักงานสิ่งแวดล้อมและแผน ได้กำหนดไว้ว่าในพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์ใดที่มีประเภทซากดึกดำบรรพ์ให้ถือว่าเป็นมรดกทางสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่า เพราะเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่หายากในพื้นที่ควรจัดให้มีคุณค่าคะแนนหรือค่าความสำคัญอยู่ในระดับมากได้เลย

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งประวัติศาสตร์	ประเภทการแบ่งกลุ่ม	คะแนน	เฉลี่ย คะแนน	สำคัญ คุณค่าความ
1	กาฬสินธุ์	วัดภูค่าว	อนุสรณ์(วัด)	153	4.50	มาก
2	ขอนแก่น	แหล่งโบราณคดีโนนนกทา	แหล่งโบราณคดี	112	4.48	มาก
3	ขอนแก่น	ถ้ำฝามือ อุทยานแห่งชาติภูเวียง	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	94	4.48	มาก
4	กาฬสินธุ์	เมืองโบราณฟ้าแดดสงยาง	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	142	4.44	มาก
5	ขอนแก่น	แหล่งโบราณคดีโนนชัย	แหล่งโบราณคดี	108	4.32	มาก
6	ขอนแก่น	เมืองโบราณดงเมืองแอม	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	131	4.09	มาก
7	กาฬสินธุ์	วัดประสิทธิ์โพธิ์ชัย	อนุสรณ์(วัด)	128	3.76	มาก
8	กาฬสินธุ์	วัดอุดมประชาราษฎร์	อนุสรณ์(วัด)	126	3.71	มาก
9	มุกดาหาร	วัดศรีมณฑา	อนุสรณ์(วัด)	126	3.71	มาก
10	ขอนแก่น	วัดเจติยภูมิ	อนุสรณ์(วัด)	125	3.68	มาก
11	กาฬสินธุ์	วัดกลาง (พระอารามหลวง)	อนุสรณ์(วัด)	125	3.68	มาก
12	มหาสารคาม	กุ้สันตวัตรณ์	อนุสรณ์ (ปรากฏ)	124	3.65	มาก
13	กาฬสินธุ์	วัดโพธิ์ชัย	อนุสรณ์(วัด)	122	3.59	มาก
14	ขอนแก่น	วัดไชยศรี	อนุสรณ์(วัด)	121	3.56	มาก
15	มุกดาหาร	วัดศรีชุมังค์	อนุสรณ์(วัด)	121	3.56	มาก
16	มุกดาหาร	วัดนรवारาม	อนุสรณ์(วัด)	121	3.56	มาก
17	มหาสารคาม	วัดกุ้สุนทราราม (กุ้บ้านสนาม)	อนุสรณ์(วัด)	120	3.53	มาก
18	มหาสารคาม	กุ้ทอง	อนุสรณ์ (ปรากฏ)	120	3.53	มาก
19	มุกดาหาร	วัดศรีมหาโพธิ์	อนุสรณ์(วัด)	120	3.53	มาก
20	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีบ้านสระ	แหล่งโบราณคดี	88	3.52	มาก
21	กาฬสินธุ์	วัดโพธิ์ชัย(วัดโพธิ์ชัยบ้านหนองห้าง)	อนุสรณ์(วัด)	119	3.50	มาก
22	กาฬสินธุ์	โนนสาวเอ้(1)	แหล่งโบราณคดี	87	3.48	มาก
23	มหาสารคาม	วัดสุวรรณาวาส	อนุสรณ์(วัด)	118	3.47	มาก
24	มุกดาหาร	วัดมโนภิรมย์	อนุสรณ์(วัด)	118	3.47	มาก
25	มหาสารคาม	วัดบ้านเขียบ (วัดพุทธไชยาราม)	อนุสรณ์(วัด)	117	3.44	มาก

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งประวัติศาสตร์	ประเภทการแบ่งกลุ่ม	คะแนน	เฉลี่ย คะแนน	สำคัญ คุณค่าความ
26	มหาสารคาม	ภู่น้อย	อนุสรณ์ (ปรางค์)	117	3.44	มาก
27	ขอนแก่น	วัดสระพัง	อนุสรณ์(วัด)	116	3.41	มาก
28	มหาสารคาม	วัดโพธิ์ชัย	อนุสรณ์(วัด)	116	3.41	มาก
29	กาฬสินธุ์	โนนสาวเอ้(2)	แหล่งโบราณคดี	85	3.40	มาก
30	ขอนแก่น	ปราสาทเบือยน้อย	อนุสรณ์(ปรางค์)	115	3.38	มาก
31	มหาสารคาม	ศาลานางขาว	อนุสรณ์ (ปรางค์)	115	3.38	มาก
32	มหาสารคาม	ภู์คูขาด(1)	อนุสรณ์ (ปรางค์)	115	3.38	มาก
33	ขอนแก่น	ภูบ้านหัวบึง		114	3.35	มาก
34	ขอนแก่น	วัดบ้านลาน (วัดมัชฌิมวิทยาราม)	อนุสรณ์(วัด)	113	3.32	มาก
35	มหาสารคาม	ภูบ้านเขาว	อนุสรณ์ (ปรางค์)	113	3.32	มาก
36	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีวัดป่ามัชฌิมวราราม	แหล่งโบราณคดี	81	3.24	มาก
37	ขอนแก่น	ถ้ำหินลาดหัวเมย บ้านร่องหิน	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	68	3.24	มาก
38	มหาสารคาม	โบราณสถานอุ้มญาติ	อนุสรณ์ (ปรางค์)	110	3.24	มาก
39	มหาสารคาม	เมืองโบราณนครจำปาศรี	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	102	3.19	มาก
40	มุกดาหาร	วัดสิริจิกวัน	อนุสรณ์(วัด)	107	3.15	มาก
41	มุกดาหาร	ถ้ำฝ่ามือแดง ภูช่างบง	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	66	3.14	มาก
42	มุกดาหาร	แหล่งนายกองคุณ	แหล่งโบราณคดี	78	3.12	มาก
43	ขอนแก่น	เมืองโบราณโนนเมือง	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	99	3.09	มาก
44	ขอนแก่น	ชุมชนโบราณบ้านบัวลิมา	กลุ่มอาคาร(ชุมชน)	98	3.06	มาก
45	ขอนแก่น	ชุมชนโบราณบ้านเมืองเก่า	กลุ่มอาคาร(ชุมชน)	98	3.06	มาก
46	มหาสารคาม	วัดพุทธมงคล	อนุสรณ์(วัด)	103	3.03	มาก
47	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านอ้อมน้อย	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	95	2.97	กลาง
48	มุกดาหาร	ถ้ำผาแต้ม	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	62	2.95	กลาง
49	ขอนแก่น	พระยืน	อนุสรณ์(ปรางค์)	100	2.94	กลาง
50	มุกดาหาร	วัดโพธิ์ศรีแก้ว	อนุสรณ์(วัด)	100	2.94	กลาง
51	มหาสารคาม	วัดมหาผล (วัดเหนือ)	อนุสรณ์(วัด)	99	2.91	กลาง
52	มหาสารคาม	วัดป่าภูแก้ว (ภู์คูขาด2)	อนุสรณ์(วัด)	99	2.91	กลาง
53	ขอนแก่น	เมืองโบราณบ้านสระแก้ว	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	93	2.91	กลาง
54	กาฬสินธุ์	วัดป่าสักกะวัน	อนุสรณ์(วัด)	98	2.88	กลาง
55	มุกดาหาร	วัดศรีสำราญ	อนุสรณ์(วัด)	98	2.88	กลาง
56	ขอนแก่น	เมืองโบราณบ้านหนองคูบัว	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	92	2.88	กลาง
57	ขอนแก่น	วัดไตรรงค์	อนุสรณ์(วัด)	97	2.85	กลาง
58	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านเมืองเจ็ย	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	91	2.84	กลาง
59	มุกดาหาร	วัดบรรพตคีรี (ภู์จ้อก้อ)	อนุสรณ์(วัด)	96	2.82	กลาง
60	ขอนแก่น	วัดโนนศิลา	อนุสรณ์(วัด)	96	2.82	กลาง

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งประวัติศาสตร์	ประเภทการแบ่งกลุ่ม	คะแนน	เฉลี่ย คะแนน	สำคัญ คุณค่าความ
61	กาฬสินธุ์	วัดกลางกุดสิมคุ้มเก่า	อนุสรณ์(วัด)	96	2.82	กลาง
62	ขอนแก่น	เมืองโบราณเมืองชัยวาน	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	89	2.78	กลาง
63	มหาสารคาม	ภูบ้านแดง	อนุสรณ์(ปราสาท)	94	2.76	กลาง
64	ขอนแก่น	วัดศรีเมืองแอม	อนุสรณ์(วัด)	94	2.76	กลาง
65	มหาสารคาม	ภูบัวมาศ	อนุสรณ์(ปราสาท)	94	2.76	กลาง
66	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านค้อน้อย	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	88	2.75	กลาง
67	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านหารสี	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	88	2.75	กลาง
68	มหาสารคาม	วัดบ้านโคกภู	อนุสรณ์(วัด)	93	2.74	กลาง
69	มุกดาหาร	วัดป่าวิเวกวัฒนาราม	อนุสรณ์(วัด)	93	2.74	กลาง
70	มุกดาหาร	วัดศรีมงคลเหนือ	อนุสรณ์(วัด)	92	2.71	กลาง
71	มุกดาหาร	วัดศรีมงคลใต้(วัดเหนือ)(อาวามหอ)	อนุสรณ์(วัด)	90	2.65	กลาง
72	ขอนแก่น	ภูแก้ว	อนุสรณ์(ปราสาท)	89	2.62	กลาง
73	กาฬสินธุ์	วัดบึงนาเรียง	อนุสรณ์(วัด)	89	2.62	กลาง
74	มุกดาหาร	วัดมณีนิมิตวาส (วัดกลาง)	อนุสรณ์(วัด)	86	2.53	กลาง
75	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีโนนหนองป่อ	แหล่งโบราณคดี	61	2.44	กลาง
76	กาฬสินธุ์	ถ้ำลายมือ	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	51	2.43	กลาง
77	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีโนนห่อ	แหล่งโบราณคดี	60	2.40	กลาง
78	กาฬสินธุ์	วัดสิมมาโก	อนุสรณ์(วัด)	81	2.38	กลาง
79	ขอนแก่น	ภูบ้านไต้ (เชื่อมโยงกับภูแก้ว)	อนุสรณ์(ปราสาท)	81	2.38	กลาง
80	ขอนแก่น	เมืองโบราณบ้านเมืองเพี้ย	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	76	2.38	กลาง
81	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเหียน	แหล่งโบราณคดี	59	2.36	กลาง
82	มหาสารคาม	วัดโพธาราม	อนุสรณ์(วัด)	80	2.35	กลาง
83	มุกดาหาร	วัดสองคอน	อนุสรณ์(วัด)	79	2.32	กลาง
84	ขอนแก่น	วัดศรีรมชื่น	อนุสรณ์(วัด)	77	2.26	กลาง
85	ขอนแก่น	วัดสระทอง	อนุสรณ์(วัด)	77	2.26	กลาง
86	กาฬสินธุ์	วัดเหนือ	อนุสรณ์(วัด)	77	2.26	กลาง
87	มุกดาหาร	วัดพิจิตรสังฆาราม	อนุสรณ์(วัด)	76	2.24	กลาง
88	มหาสารคาม	ภูน้อย	อนุสรณ์(ปราสาท)	75	2.21	กลาง
89	ขอนแก่น	วัดสวนวารวิพัฒน์าราม (โนนจิ้ง)	อนุสรณ์(วัด)	75	2.21	กลาง
90	ขอนแก่น	เมืองโบราณบ้านท่ากระแตริม	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	70	2.19	กลาง

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งประวัติศาสตร์	ประเภทการแบ่งกลุ่ม	คะแนน	เฉลี่ย คะแนน	สำคัญ คุณค่าความ
91	มุกดาหาร	วัดยอดแก้วศรีวิชัย	อนุสรณ์(วัด)	74	2.18	กลาง
92	ขอนแก่น	ธาตุหมูที่8	อนุสรณ์(ปรางค์)	74	2.18	กลาง
93	กาฬสินธุ์	วัดกลางโคกค้อ	อนุสรณ์(วัด)	74	2.18	กลาง
94	ขอนแก่น	ภูบ้านนาค้ำน้อย (ภูประภาชัย)	อนุสรณ์(ปรางค์)	73	2.15	กลาง
95	ขอนแก่น	ภูหมูที่1	อนุสรณ์(ปรางค์)	73	2.15	กลาง
96	ขอนแก่น	รอยพระพุทธบาทหินลาดและแหล่ง	อนุสรณ์(ปรางค์)	72	2.12	กลาง
97	ขอนแก่น	วัดสระบัวแก้ว	อนุสรณ์(วัด)	72	2.12	กลาง
98	ขอนแก่น	ภูหมูที่2	อนุสรณ์(ปรางค์)	72	2.12	กลาง
99	ขอนแก่น	ภูหมูที่4	อนุสรณ์(ปรางค์)	70	2.06	กลาง
100	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านเมืองแจ้ง	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	65	2.03	กลาง
101	มหาสารคาม	วัดบ้านภู (โบราณสถาน)	อนุสรณ์(วัด)	69	2.03	กลาง
102	ขอนแก่น	ภูบ้านเมย	อนุสรณ์(ปรางค์)	69	2.03	กลาง
103	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณโนนหนองถ้ำม	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	64	2.00	กลาง
104	มหาสารคาม	วัดบ้านหนองลิมน้อย ต. พรบือ อ.	อนุสรณ์(วัด)	68	2.00	น้อย
105	ขอนแก่น	วัดบึงแก้ว	อนุสรณ์(วัด)	67	1.97	น้อย
106	ขอนแก่น	ภูบ้าน	อนุสรณ์(ปรางค์)	67	1.97	น้อย
107	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านเมืองเตา	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	63	1.97	น้อย
108	มุกดาหาร	อาคารโรงเรียนมุกดาลัย	อนุสรณ์(อาคาร)	62	1.94	น้อย
109	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านค่ายน้อย	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	62	1.94	น้อย
110	กาฬสินธุ์	แหล่งโนนบ้านช้าง	แหล่งโบราณคดี	48	1.92	น้อย
111	มหาสารคาม	วัดบ้านหนองอุ่ม	อนุสรณ์(วัด)	64	1.88	น้อย
112	มหาสารคาม	วัดบ้านทับม้า (วัดปทุมวนาราม)	อนุสรณ์(วัด)	64	1.88	น้อย
113	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านโนนเมืองเหิน	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	60	1.88	น้อย
114	ขอนแก่น	ภูบ้านโนนภู	อนุสรณ์(ปรางค์)	63	1.85	น้อย
115	กาฬสินธุ์	เมืองโบราณเชียงโสม	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	59	1.84	น้อย
116	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านเมืองเพ็ง	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	59	1.84	น้อย
117	กาฬสินธุ์	แหล่งโนนปลาฝา	แหล่งโบราณคดี	46	1.84	น้อย
118	มหาสารคาม	เมืองโบราณกันทรวิชัย	กลุ่มอาคาร(เมืองโบราณ)	58	1.81	น้อย
119	ขอนแก่น	ถ้ำผาคันธง	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	38	1.81	น้อย
120	มหาสารคาม	ชุมชนโบราณบ้านชีเหล็ก	กลุ่มอาคาร(ชุมชนโบราณ)	57	1.78	น้อย

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินคุณค่า ความสำคัญของแหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่ (ต่อ)

ลำดับ	จังหวัด	แหล่งประวัติศาสตร์	ประเภทการแบ่งกลุ่ม	คะแนน	เฉลี่ย คะแนน	สำคัญ คุณค่าความ
121	ขอนแก่น	วัดสว่างสุทธาราม	อนุสรณ์(วัด)	60	1.76	น้อย
122	มหาสารคาม	วัดป่าไร่ (สิม)	อนุสรณ์(วัด)	60	1.76	น้อย
123	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีวัดป่าสามัคคี	แหล่งโบราณคดี	44	1.76	น้อย
124	กาฬสินธุ์	แหล่งโนนมะขาม	แหล่งโบราณคดี	44	1.76	น้อย
125	ขอนแก่น	ภู่มูที่10	อนุสรณ์(ปรางค์)	59	1.74	น้อย
126	ขอนแก่น	ภูโนนแพ่น	อนุสรณ์(ปรางค์)	59	1.74	น้อย
127	ขอนแก่น	ถ้ำลายมือ	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	36	1.71	น้อย
128	มหาสารคาม	แหล่งโบราณคดีบ้านคอนชุม	แหล่งโบราณคดี	41	1.64	น้อย
129	มุกดาหาร	ถ้ำดินแดง ภูช่างบก	อนุสรณ์(ภาพเขียนถ้ำ)	31	1.48	น้อย
130	กาฬสินธุ์	ภูคุ้มข้าว	ซากสัตว์ดึกดำบรรพ์			มาก
131	ขอนแก่น	ภูเวียง	ซากสัตว์ดึกดำบรรพ์			มาก

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า แหล่งประวัติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และมุกดาหารนั้นมีจำนวนทั้งสิ้น 131 แห่ง โดยแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าความสำคัญมากมีจำนวนเท่ากับ 46 แห่ง ซึ่งรวมแหล่งประวัติศาสตร์ประเภทซากดึกดำบรรพ์แล้วด้วย ในลำดับที่ 130 และ 131 แหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าความสำคัญระดับปานกลางมีจำนวนเท่ากับ 57 แห่ง และแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าความสำคัญระดับน้อยมีจำนวนเท่ากับ 26 แห่ง